

ISSN 0350–185x
UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXIII, СВ. 1–2

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горјан-Премк, др Рајна Драгићевић,
др Најда Иванова, др Александар Лома, др Алина Ј. Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Предраг Пипер, др Слободан Реметић, др Живојин Сјанојчић,
др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов,
др Викјор Фридман*

Главни уредник

Предраг Пипер

БЕОГРАД
2017

ISSN 0350-185x, LXXIII, св. 1–2 (2017)
UDK: 81'243:39(=152.4)(497.113)"2014"
811.162.4'272(497.113)
COBISS.SR-ID: 230982924
DOI: <https://doi.org/10.2298/JF11702155S>
Примљено: 21. јануара 2017.
Прихваћено: 31. јануара 2017.
Оригинални научни рад

ДАЛИБОР А. СОКОЛОВИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику

ЈЕЗИЧКА ЛОЈАЛНОСТ И ЕТНОЈЕЗИЧКА СОЛИДАРНОСТ ПРИПАДНИКА СЛОВАЧКЕ ЈЕЗИЧКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У ВОЈВОДИНИ**

Чиниоци језичке лојалности и солидарности представљају неизоставан елемент у моделу лингвистичког описа језичке заједнице која се налази у мањинској позицији. У раду се анализира утицај ових фактора на процес одржавања словачке језичке заједнице у Војводини. У првом сегменту рада представљена је структура етнојезичке солидарности словачке заједнице у Војводини, а у другом резултати истраживања спроведеног 2014. године међу припадницима ове заједнице који се односе на степен њихове језичке лојалности. Језички ставови припадника словачке језичке заједнице у Војводини изнети у представљеној анализи доносе нам нови увид у структуру етнојезичке солидарности чланова заједнице и откривају разлоге и мотивацију њихове језичке лојалности, односно њеног одсуства.

Кључне речи: језичка лојалност и солидарност, језички ставови, Словаци у Војводини

1. Верност заједници и језичкој традицији или негација таквог заједништва, прихватање или одбацивање статуса који одређени језик има, осећање доминације или инфериорности код говорника приликом употребе угроженог језика, жеља или њен недостатак да се језик сачува – чињенице су које се узимају у разматрање при

---

* dalibor.sokolovic@fil.bg.ac.rs

** Рад садржи измењене и прилагођене делове докторске дисертације која је под називом „О мањинским словенским језицима из перспективе екологије језика на примеру Лужичких Срба и војвођанских Словака“ израђена у периоду 2010–2014. године на Филолошком факултету Универзитету у Београду.

утврђивању перспектива очувања неког језика. Ови чиниоци самим тим представљају важан елемент у моделу лингвистичког описа језичке заједнице која се налази у мањинској позицији. Велика пажња у овом поступку посвећује се оцени престижа одређеног језика од стране самих припадника заједнице, утицају који он има на осећање припадности групи, а нарочито чиниоцима који су разлог таквог стања. Језичка лојалност¹ (енг. *language loyalty*) фактор је чије је проучавање иницирао Џошуа Фишман шездесетих година прошлог века (HORNBERGER, PÜTZ 2006) и који има директну везу с поменутиим настојањима да се очува језик који је угрожен. „Овај израз подразумева свесно и експлицитно изражену бригу појединаца за очување језика када је он у опасности, као и спречавање да дође до промена у језичким функцијама, структури или речнику“ (Вучина Симовић, Филиповић 2009: 22). Језичка лојалност, и с њом уско повезана етнојезичка солидарност, која одражава настојања припадника заједнице да очувају место и значај свог језика у сопственој етничкој свести, често немају директне везе са системским одликама језика, институционалним или правним статусом језика, већ су углавном одраз ставова и мотивације заједнице према њему.

Језичка лојалност и етнојезичка солидарност једна су од одлика које се анализирају у оквиру еколингвистичке матрице језика пољског лингвисте Зђислава Воншјика² (WĄSIK 1993, 1997), развијеној према пионирским истраживањима Ејнара Хаугена (HAUGEN 1972) на пољу екологије језика. Основни предмет анализе у овом раду су управо фактори етнојезичке лојалности и солидарности који утичу на процес одржавања словачке језичке заједнице у Војводини.

¹ У српској социолингвистичкој традицији срећемо се и са изразима „верност“ (KRISTAL 2003: 33) и „приврженост“ (Вучина Симовић, Филиповић 2009: 22).

² Остале карактеристике у оквиру ове матрице (има их укупно десет) које лингвистима служе као инструмент приликом еколингвистичке класификације одређеног језика су (WĄSIK 1997: 33–35): а) место језика у генетској и типолошкој класификацији, б) порекло назива језика и његових носилаца, в) демографска структура, друштвена раслојеност и географска карактеристика корисника, г) спољашња историја језика и његових носилаца, д) стандардизација, кодификација, аутономија и виталност језика, њ) симбиоза одређеног језика са другим семиотичким системима у међуетничким и међујезичким контактима, е) врсте комуникације, домени употребе и друштвене функције језика, ж) подршка организација и политичких групација и облици борбе за развој, ширење, неговање и учење језика, з) место одређеног језика међу осталим језицима света према компаративним истраживањима у области еколошке типологије језика и еколошке историје језика на основу постојећих класификационих модела.

У оквиру анализе у обзир ће бити узети и поједине карактеристике тренутне језичке ситуације других словенских мањинских заједница (лужичкосрпске, кашупске итд). У првом делу рада биће представљене могуће компоненте етнојезичке солидарности словачке заједнице у Војводини, а у другом резултати истраживања спроведеног 2014. године међу припадницима заједнице војвођанских Словака који се односе на степен њихове језичке лојалности.

2. Од укупног броја Словака у Србији, који је према резултатима пописа становништва из 2011. године (Попис 2013) износио 52.750 (0,73% становништва Србије), највећи проценат Словака живи у северној српској покрајини – 50.321 особа, тј. 2,60% од укупног броја становника Војводине. Квантитативни параметри војвођанске словачке језичке заједнице варирају у односу на ову вредност, будући да је на истом попису 47.760 особа навело словачки као свој матерњи језик, као и да приликом изјашњавања о језику (под позицијом „матерњи језик“) нема могућности декларисања два или више језика. Словачка заједница у Војводини, у складу са горе наведеним чињеницама и законским и подзаконским актима Републике Србије, има статус националне мањине, иако има места где они чине већину становништва (према Попис 2013 и SKLABINSKÁ, MOSNÁKOVÁ 2012): Падина (96,7% од укупног броја становника), Селенча (91,1%), Гложан (87%), Ковачица (84,1%), Бачки Петровац (82,49%), Кисач (82,34%), Пивнице (76,53%), Кулпин (71%).

Као једна од основних компоненти етничког идентитета војвођанских Словака и њихове језичке солидарности често се одређује припадност словачкој матици – „Sľubujeme ale sväte, že ostaneme na veĕky Slováci a poklad jazyka slovenského zachováme ako najdrahšiu sviatosť na vždy...“³ (SIRÁCKY 1996: 10). Републику Словачку доживљавају као другу државу, већина са њом одржава приватне и професионалне живе контакте, користи различите врсте помоћи словачких власти за Словаке ван граница Словачке. Познато је да је осећај припадности једном народу најчешће израженији на периферији етничке територије, тј. у оном делу који је у директном контакту са другим етничким заједницама. Тако су се народне ношње и обичаји дуже одржали у Војводини него у самој Словачкој, где је то искорењено за време комунизма, који је у Чехословачкој негирао и забрањивао многе наслеђене етничке одлике. Међутим, као и код неких других словенских мањинских етничких заједница (нпр. Лужичких

³ „Свечано се ипак заклињемо да ћемо остати заувек Словаци и ризницу словачког језика чувати као светињу.“ (превод Д. С.)

Срба), овај елемент етничке солидарности војвођанских Словака, изврстан маркер контаката и развоја мултиетничности у панонској области, све више је само део пратећег процеса фолклоризације етничке мањине – народна ношња и песме могу се видети и чути само на пригодним манифестацијама. Не треба сметнути с ума и да је увек актуелно питање у којој мери Словаци у Словачкој прихватају своје војвођанске земљаке, а нарочито словачка администрација. У историји тог односа осећали су се понекад и запостављеним, заборављеним (MRÁZ 2004: 169–171; FORGÁCS 2012). На овај начин су, у мрежи припадности: 1. словачкој матици, 2. држави у којој живе и 3. посебном словачком етничком простору у Војводини, Словаци у Војводини суочени са многоструким избором. У периоду после Другог светског рата на пописима становништва бележи се и раст броја особа с декларисаним идентитетом Југословен, што се такође односи на војвођанске Словаке. Овој супраетничкој форми Титове Југославије у многим је случајевима прибежавано као „соломонском решењу“, начину избегавања могућих етничких конфликта, али и виду наметнуте улоге мањине (SAMARDŽIĆ 1999: 9). По попису из 1991. године у Војводини је било 168.859 Југословена (8,4% од укупног броја становништва, на трећем месту након Срба и Мађара), да би за само двадесет година њихов број драстично спао на 12.176 у попису из 2011. године. Лужички Срби су у периоду након Другог светског рата такође били приморани да уступе у изражавању етничке и језичке солидарности плашећи се да не буду окарактерисани као Словени у местима где су насељени Немци са истока Европе. Избегавање конфликта, сада у инословенском окружењу, бележимо у истом раздобљу и код Лемака у Пољској. Након насилног пресељења 1947. у акцији Висла доспели су на запад на напуштена немачка имања заједно са Пољацима и крили су своје карпатско порекло⁴, како их не би окарактерисали као Украјинце, према којима Пољаци тада нису исказивали трпељивост.

Један од елемената словачког идентитета у Војводини је и јака веза са земљом и селом. Према попису из 2011. године 44% Словака

---

⁴ Пољски Лемки, који у највећем броју данас не желе да буду третирани као самостални народ, удружени су у Удружење Лемака (*Stowarzyszenie Łemków*) са центром у Легњици на западу Пољске, тј. на свом „новом“ етничком простору. Они се у свом начину одржавања традиције предака не срећу са недостатком толеранције од стране Пољака, колико од самих Лемака који су на проукрајинској страни, окупљених у Уједињење Лемака (*Zjednoczenie Łemków*) са центром у Горлицима на истоку Пољске, тј. аутохтоној етничкој територији (MISIAK 2006: 128).

живи у градским насељима, 56% у осталим срединама, што је веома различито у поређењу са другим етничким заједницама у Војводини (где је однос најмање 3:2 у корист града). Овај чинилац утиче позитивно на очување језика, будући да је асимилација неминовно много интензивнија у градским срединама. Значајна је такође улога религије у одржавању етничког идентитета, словачка евангелистичка црквена мрежа у Војводини се сматра каменом темељцем етничког раста (МУЈАВЦОВА 2006: 73). Улога религије као фактора очувања језичке солидарности и виталности приметна је и код других словенских мањина, нпр. код Кашуба, за које је превод Новог завета на кашупски језик дао снажан импулс за развој етничког и језичког оживљавања, иако је и даље приметан веома јак утицај пољског у овој сфери. У случају Кашуба, црква је имала одлучујућу улогу и у покушајима германизације (DOŁOWY-RYBIŃSKA 2011: 371). Директивама се забрањивало Кашубима да разговарају на свом језику не само у црквама већ и на јавним местима. То је, испоставило се, била грешка Бизмаркове политике, јер је већина Кашуба припадала католичкој цркви и временом су створили систем идентификације: Пољаци=католичка црква, Немци=протестантска црква.

Неки од најчешћих ставова припадника војвођанске словачке заједнице према словачком језику са којима се срећемо у словакистичкој литератури (МУЈАВЦОВА 2006: 74–75) јесу: 1. на словачком се не може све изразити као на српском, словачки је компликован⁵, 2. није важно којим језиком говоримо, чак и међу собом, ионако се разумемо – „...my sami sme v súčasnosti vari prišli k záveru, že načo sa tam vytrčať so slovenčinou, keď po srbsky aj tak každý Slováк dnes už rozumie“⁶. Такође, по мишљењу Марије Мијавцове (МУЈАВЦОВА 2006: 118–119) разлози слабљења језичке солидарности/свести према словачком језику су: дугогодишња одсеченост од народне говорне заједнице, билингвизам који се формира у природном контакту са генетски сродним језиком, објективно све већа доминација већинског српског и релативно уске комуникативне сфере словачког језика. Сви ови фактори воде у равнодушност према језику, па чак и негативном односу према њему. Код ученика, како даље наводи Мијавцова (2006: 119–120), тј. оног елемента говорне заједнице који треба даље да преноси језик, евидентан је недостатак жеље да

⁵ Констатације оваквог типа се свакако срећу и код других мањина, код Кашуба то описује Порембска (PORĘBSKA, АСНТЕРБЕРГ 2004: 327)

⁶ „... ми сами смо у овом тренутку дошли до закључка да не треба да се истичемо са словачким, кад српски ионако сваки Словак данас разуме.“ (превод Д. С.)

се учи словачки у школи, код родитеља пак нема воље⁷ да се дете шаље у такве школе, док сами предавачи често, а нарочито из предмета који нису словачки језик, нису на задовољавајућем нивоу језичког образовања. У најбољем случају, у комуникацији са ученицима служе се некњижевним словачким, у најгорем „олакшавају“ себи посао и говоре српски. Тако се и код војвођанских Словака сусрећемо се са релативизацијом језика: „Tak v našom jazykovom spoločenstve v dôsledku medzietnického miešania sa aj sám pojem materinský jazyk stáva relatívnym“⁸ (МУЈАВЦОВА 2006: 30). Мотивација ка јачању језичке солидарности мора доћи од самих корисника. Основни комуникативни чиновни (поздрави, разговор приликом услуживања, натписи на продавницама) би могли да буду реализовани и на словачком, али Словаци често бирају српски као линију мањег отпора. „Budú sa azda ešte hlásiť za Slovákov, budú príležitostne azda ešte spievat' a tancovať na slovenskú nôtu, ale vo verejnom a pravdepodobne i v súkromnom kontakte budú už používať iba srbčinu.“⁹ (МУЈАВЦОВА 2006: 76). Мијавцова на истом месту наводи и пример правника Словака запосленог на суду, али никад на словачком неће рећи ни *dobrý deň*, као и предавача у словачкој гимназији који свој предмет предаје на српском језику.

3. Истраживање спроведено током 2014. године међу припадницима словачке заједнице у Војводини, за задатак је имало да допринесе даљој дискусији на ову тему, приказујући ставове припадника заједнице према свом језику и његовој улози у животу заједнице. Комбинација је квантитативног и квалитативног приступа прикупљању социолингвистичких података и изведено је путем упитника. Од респондентата се захтевало да наведу податке о својој години рођења, занимању и полу, док је пружање информација о вероисповести било факултативно. Упитници су садржали питања затвореног типа која доносе одговоре на: а) важност компонената у комплексу

⁷ Разлози могу бити прагматичне природе – „то је додатно оптерећење за дете“ или „шта с тим што ћу знати да пишем и читам, кад је ионако све на већинском језику.“ (MISIÁK 2006: 125) или психолошки – осећања мање вредности припадника мањинске заједнице. Долови Рибињска у кашупском контексту о овоме говори као о „кашупском комплексу“ (DOŁOWY-RYBIŃSKA 2011: 379), стиду због припадности кашупској култури.

⁸ „Тако у нашој језичкој заједници као последица међуетничког мешања и сам појам матерњи језик постаје релативан.“ (превод Д. С.)

⁹ „Још увек ће се можда декларисати као Словаци, у неким приликама ће можда запевати и заиграти уз словачку музику, али у јавном и највероватније и приватном контакту ће користити само српски језик.“ (превод Д. С.)

етничког идентитета заједнице – језик, порекло, религија, учешће у животу заједнице, традиција, контакт са Словачком/словенским земљама и друге компоненте које су сами респонденти могли да наведу и да их све појединачно вреднују оценама на скали: 1 (неважан), 2 (скоро неважан), 3 (мало важан), 4 (важан) и 5 (веома важан); б) да ли се Словаком може сматрати особа која не говори словачки језик; в) да ли би боља политичка организованост Словака променила њихову позицију као мањине; г) да ли словачки језик може да врши све функције као српски језик. Испитаници су код последња три питања могли да бирају између потврдног или одричног одговора. Елементи квалитативног приступа су у упитнику били заступљени у питањима на која су респонденти одговарајући могли да отворено дефинишу проблеме и изразе свој став према: а) језику заједнице („Словачки језик је за мене...“); б) улози књижевног језика у животу заједнице; в) будућности словачког језика; г) доминантном језику („Српски језик је за мене...“), д) употреби језика заједнице у одређеним доменима („Мислим да би словачки требало више да се користи у...“), њ) разлозима опадања броја Словака. У следећој фази истраживања, упитници су електронским путем слани и одговори прикупљани у периоду фебруар–април 2014. године. Број прикупљених упитника је износио 38. Полазна тачка за избор респондената били су лични контакти с појединцима и институцијама, уз настојање да се у што је могуће већој мери задовољи разноврсност полне, професионалне и старосне структуре. Однос женски:мушки пол код респондената је био 53:47. Старосна структура Словака из Војводине који су учествовали у истраживању је била следећа: а) 18–25 година: 8 респондената, б) 26–35 година: 13, в) 36–45 година: 6, г) 46–55 година: 6, д) 56–65 година: 5, њ) 66+: 0. У оквиру професионалне оријентације највише је било новинара (8) и студената (6). Велика већина испитаних Словака је евангелиста (90% – 34), док су остатак атеисти (4).

Резултати истраживања по питању значаја компонената етничког идентитета Словака у Војводини представљени су у табели 1. Као веома важни (вредност 5) оцењени су: чинилац образовања који је дало 9 респондената, и медији које су додатно навела 4 испитаника.

Табела 1. Оцена значаја компонената етничког идентитета Словака у Војводини

<i>компоненти етничког идентитета</i>	<i>оцена (од 1 до 5)</i>	<i>оцена значаја</i>
– језик	4,85	веома важан
– учешће у животу заједнице	4,5	веома важан
– контакт са Словачком	4,35	важан
– обичаји/традиција	4,2	важан
– порекло	3,85	важан
– религија	3,45	мало важан

Можемо видети да је језик у одговорима оцењен као најважнији фактор етничког идентитета, што је податак који не изненађује и са којим се срећемо код већине мањинских етничких заједница. Са друге стране, 65% војвођанских Словака који су учествовали у истраживању мисли да се особа која не говори словачки језик може сматрати Словаком, што нам наговештава да су процеси релативизације језика као примарне компоненте структуре етничког идентитета у заједници узели маха, као код других мањинских језичких заједница¹⁰.

Приликом описа словачког језика велика већина респондента Словака (80% појављивања у односу на број испитаника) употребљава једнозначан израз „*materinský jazyk / materčina*“ – матерњи језик. Словачки језик за петину њих (20%) такође представља основну компоненту функционисања, језик на коме размишљају и осећају:

– „Slovenský jazyk je pre mňa neodmysliteľnou formou myslenia a čítania.“¹¹

– „...jazykom, v ktorom rozmýšľam, v ktorom sa rozprávam, žijem a fungujem.“¹²

¹⁰ До готово идентичних процентуалних резултата дошло се и приликом истраживања ставова припадника лужичкосрпске језичке заједнице у Немачкој, изведеног такође 2014. године.

¹¹ „Словачки језик је за мене суштински облик мишљења и осећања.“ Сви одговори респондента наведени су у складу са оригиналом.

¹² „...језик на ком размишљам, на којем разговарам, живим и функционишем.“

Словачки језик је и, с једне стране, средство комуникације с члановима породице (за 30% испитаника), а с друге у свакодневним пословним односима (20% испитаника):

– „...po slovensky rozmýšľam, na určitý spôsob je nástroj pri práci, lebo robím v slovenskej redakcii, čítam literatúru po slovensky, hovorím väčšiu časť dňa po slovensky, je to jazyk komunikácie doma v rodine“¹³

– „Jazyk, ktorý som používala počas celej mojej pracovnej doby (paralelne so srbčinou).“¹⁴

– „Jazyk v ktorom som skončil základnú a strednú školu. Jazyk v ktorom komunikujem s rodinou a priateľmi. Jazyk, v ktorom komunikujem s pracovnými partnermi zo Slovenska...“¹⁵

Исто тако, он је и језик родитеља и предака (у 10% одговора):

– „jazyk mojich rodičov a starých rodičov“¹⁶,
те предмет афекције:

– „jazyk, ktorý je najbližší môjmu srdcu“¹⁷,

– „najkrajší jazyk na svete“¹⁸.

Став поменут у претходном делу рада „на мом језику се не може све изразити као на доминантном језику“ потврђују резултати истраживања из 2014. године у ситуацији војвођанског словачког – 47% испитаника сматра да словачки језик у Војводини не може да врши све функције као српски језик. На будућност словачког језика у Војводини четвртина њих (25%) гледа с нескривеним песимизмом, описујући је изразима: „без перспективе“, „лоша“ и „тужна“:

– „...ziaľ bohu – zaniknut, asimiláciu nemožno zastaviť, o 150 rokov ani na Slovensku nebudu rozprávať po slovensky“¹⁹).

За највећи део респондената (35%) изгледа да се овај језик одржи и даље развија у Војводини неизвесни су, они на шансе гледају с нешто мање песимизма. Различитост одговора групе испитаника

¹³ „...на словачком размишљам, на одређени начин то је радна алатка, јер радим у словачкој редакцији, читам литературу на словачком језику, говорим већи део дана словачки, то је језик комуникације код куће у породици.“

¹⁴ „Језик који сам користила током целог мог радног доба (паралелно са српским језиком).“

¹⁵ „Језик на којем сам завршио основну и средњу школу. Језик на којем комуницирам с породицом и пријатељима. Језик на којем комуницирам с пословним партнерима из Словачке...“

¹⁶ „језик мојих родитеља и њихових родитеља“

¹⁷ „језик који је најближи мом срцу“

¹⁸ „најлепши језик на свету“

¹⁹ „...нажалост – да нестане, асимилација се не може зауставити, за 150 година ни у Словачкој неће говорити словачки“

Словака употпуњују погледи који сачињавају једну четвртину од укупног броја (25%) и изражавају умерени оптимизам по овом питању. По њиховом мишљењу, сигурно је да ће словачки у Војводини постојати, уз дилему о облику који ће попримити:

– „...iba je otázkou, akú formu nadobudne...“²⁰

и неопходност активног учешћа у процесу очувања језика од стране самих припадника заједнице:

– „...treba sa iba snažiť, aby sa zlá predpoveď nesplnila“²¹,

– „...nuž závisí výlučne od samotných Slovákov, od každého individua, či si a na akom stupni bude pestovať svoj materinský jazyk“²².

По питању виталности језика, у случају војвођанског словачког до замене језика, тј. потпуног заустављања његовог преноса са старије генерације на млађу, још увек није дошло. Ипак, све је већа разлика између узуса у Словачкој и у Војводини, што примећују и словакисти који се баве војвођанским словачким језиком (DUDOK 2008). О овоме сведочи и одговор једног од испитаника:

– „Z novinárskej praxe predsa môžem uzavrieť, že nárečie otvára brány ku každemu Slovákov, kým spisovná slovenčina už môže byť svojrúznou bariérou voľného a úprimného rozhovoru.“²³

Међутим, треба истаћи да мишљења испитаних војвођанских Словака о књижевном словачком језику и његовој улози у животима припадника заједнице у највећој мери не сведоче о негативном односу према њему. Штавише, респонденти стандардни варијетет сматрају главним фактором очувања и даљег развоја словачког идентитета:

– „Je jedným za faktorov zachovania slovenskej identity. „Kuchynská“ slovenčina s prvkami srbizmov nestačí na to.“²⁴

– „Zachovať, rozvíjať a pestovať všetky klenoty, ktoré v sebe obsahuje.“²⁵

Велики број испитаника истиче комуникативно-социјалну димензију словачког књижевног језика у њиховој свакодневици, будући да

²⁰ „остаје само питање какву ће форму попримити“

²¹ „треба се само трудити да се лоша прогноза не оствари“

²² „дакле, зависи искључиво од самих Словака, од сваког појединца да ли ће и на ком нивоу чувати свој матерњи језик“

²³ „На основу новинарске праксе ипак могу да закључим да дијалекат отвара врата ка сваком Словаку, док књижевни словачки може бити одређена препрека за слободан и искрен разговор.“

²⁴ „Један је од чинилаца очувања словачког идентитета. ’Кухињски’ словачки с елементима србизама није довољан за то.“

²⁵ „Очувати, развијати и неговати све драгоцености које садржи.“

нестандардни словачки не задовољава потребе општења са Словацима из различитих региона војвођанског словачког етничког простора, али и других делова света:

– „Jazyk je živý organizmus a keby Slováci nepoužívali aj spisovnú slovenčinu, mohlo by sa stať, že by im Slováci mimo tohto územia už nerozumeli.“²⁶

– „Aby sme sa mohli dohodnúť aj so Slovákmí na Slovensku. Aby sme sa aj navzájom dohodli (z rôznych osád). Lebo keby sa napr. Selenčan a Petrovčan nerozprávali spisovne, mohlo by sa stať, že by sa navzájom nerozumeli.“²⁷

– „Hovorená slovenčina (so srbskými slovami) nám nepostačí na to, lebo nás Slováci mimo územia Vojvodiny nebudú rozumieť.“²⁸

– „Aby sme sa všetci navzájom rozumeli. Aby sme sa slušne vedeli rozprávať aj keď k nám prídu na návštevu hostia zo Slovenska.“²⁹

Управо се и у овоме, према мишљењу испитаника, огледа улога књижевног словачког језика у Војводини – у одржавању веза с матичном државом:

– „Úloha spisovného slovenského jazyka spočíva v udržiavaní nadväznosti s materským štátom a priznávaníu sa k nemu, ako národu, z ktorého pochádzame a ktorého sme ešte stále členmi“³⁰,

али и у повећању нивоа стручне комуникације у широј јавности:

– „Podľa mňa, jeho úlohou je zjednotiť a zvýšiť úroveň odbornej komunikácie v širšej verejnosti a zároveň je prejavom profesionálneho prístupu.“³¹

Књижевни језик би требало да служи такође као штит против асимилације и утицаја доминантног српског језика и културе:

²⁶ „Језик је жив организам и да Словаци не користе књижевни словачки, могло би се десити да их Словаци ван овог простора више не разумеју.“

²⁷ „Да бисмо могли да се споразумемо са Словацима у Словачкој. Да бисмо се и међусобно споразумели (из различитих насеља). Јер, када, рецимо, Селенчанин и Петровчанин не би говорили књижевним језиком, могло би се десити да се међусобно не би разумели.“

²⁸ „Говорни словачки језик (са српским речима) нам није довољан за то, јер нас Словаци ван територије Војводине неће разумети.“

²⁹ „Како бисмо се сви међусобно разумели. Како бисмо умели да како доликује разговарамо и када нам у посету дођу гости из Словачке.“

³⁰ „Улога књижевног словачког језика састоји се у одржавању веза с матичном државом и идентификацији с њом, као народом од којег потичемо и чији смо још увек чланови.“

³¹ „По мом мишљењу, његова улога је да обједини и подигне ниво стручне комуникације у широј јавности, а истовремено је и израз професионалног приступа.“

– „Spisovný jazyk je veľmi dôležitý. Preto je potrebné, častejšie ho používať aj vo verejnosti a v súkromnom styku, lebo iba on nám môže pomôcť v boji proti asimilácii.“³²

– „Myslím si, že je v prvom rade štítom nastaveným pred asimiláciou. V nespisovnej podobe sa často stretáme predovšetkým s prvkami jazyka väčšinového národa, teda srbčiny, ktoré slovenské slová potom marginalizujú. V tomto zmysle preto veľkú úlohu zohrávajú (alebo by mali zohrávať) najmä školy a médiá (tak printové, ako aj elektronické), ktoré vo veľkej miere dokážu vplývať na presun spisovných slov aj do súkromného prejavu vojvodinských Slovákov.“³³

Најинтензивнији контакт војвођански словачки језик има са српским језиком, који је основа за комуникацију како с члановима српске говорне заједнице, тако и са члановима других заједница у Војводини. Будући да словачки књижевни језик представља одређену врсту прелазног стадијума између западних и јужних словенских језика, он много брже и природније адаптира елементе српског језика, генетски сродног, у структуру своје контактне варијанте. Српски језик за војвођанске Словаке испитане у оквиру сондажног истраживања је првенствено званични језик земље у којој живе (20 испитаника од 38), средство свакодневне комуникације са својом широм социјалном околином (18), те језик већине, појединих чланова породице, пријатеља (16). За одређени део респондената је српски језик други матерњи језик, идиом са којим осећају емоционалну везу:

– „...jazyk, ktorý mi je blízky od malička“³⁴ и

– „...jazyk blízky môjmu srdcu“³⁵.

Међутим, српски језик је за њих истовремено егзистенцијална неопходност и опасност:

³² „Књижевни језик је веома важан. Зато је потребно да се чешће користи, у јавности и у приватном контакту, пошто нам само он може помоћи у борби против асимилације.“

³³ „Мислим да у првом реду представља штит окренут против асимилације. У некњижевном облику се често срећемо првенствено с елементима језика већинског народа, дакле српског језика, који словачке речи касније маргинализују. У том смислу зато велику улогу играју (односно, требало би да играју) нарочито школе и медији (како штампани, тако и електронски) који у великој мери могу да утичу на пренос књижевних речи и у приватну комуникацију војвођанских Словака.“

³⁴ „...језик који ми је близак од малена“

³⁵ „...језик близак мом срцу“

– „...jazyk, ktorý by mal ovládať každý vojvodinský Slováč. Bilingvizmus je však mečom s dvojitym ostrím a preto Srbčinu môžeme brať aj ako najväčšiu nepriateľku tunajšej slovenčiny.“³⁶

Удео одговора који садрже негативни однос или осећај угрожености од стране доминантног језика (српског) је, међутим, релативно мали. Овај резултат иде у прилог високој комплексности релација међу језицима, односно међу припадницима говорних заједница и околине која их окружује.

4. Ставови припадника словачке језичке заједнице у Војводини изнети у представљеној анализи доносе нам нови увид у структуру етнојезичке солидарности чланова војвођанске словачке заједнице и откривају разлоге и мотивацију њихове језичке лојалности. Попут других словенских мањинских заједница, војвођански Словаци на свој језик гледају као на најважнији конституент етничке припадности. Истраживањем је потврђена улога језика у одржавању веза са осталим сегментима свесловачког етничког бића. Ипак, идентификоване су и одлике почетних фаза процеса релативизације језика, свођења његове улоге на културни маркер заједнице, у оквиру шире фолклоризације етничког наслеђа. Један од показатеља оваквих тенденција је и податак да је скоро половина респондентата мишљења да словачки језик у Војводини не може да врши све функције као српски језик. Закључак који такође произилази из анализе је да је словачки језик у Војводини језик који одликују супротне развојне тежње: с једне стране, он покушава да одржи ниво стандардног словачког језика у Словачкој настојећи, с друге стране, истовремено да иде у корак с новим условима насталим након више од два и по века живота у војвођанској средини.

Литература

- Вучина Симовић, Ивана и Јелена Филиповић. *Етнички идентитет и замена језика у сефардској заједници у Београду*. Београд: Завод за уџбенике, 2009.
- Попис. *Попис сјановништва, домаћинстава и сјанова 2011. у Републици Србији. Сјановништво. Вероисповести, мајерњи језик и национална припадности, подаци по општинама и градовима*. Београд: Републички завод за статистику, 2013.

³⁶ „...језик којим би требало да влада сваки војвођански Словак. Билингвизам је, међутим, мач са две оштрице и стога српски језик можемо сматрати и највећим непријатељем овдашњег словачког језика.“

- DOŁOWY-RYBIŃSKA, Nicole. *Języki i kultury mniejszościowe w Europie: Bretończycy, Łużycanie, Kaszubi*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2011.
- DUDOK, Miroslav. *Zachránený jazyk. State o enklávnej a diasporálnej slovenčine*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko, 2008.
- FORGÁCS, Daniel. „Zabudnutí Slováci vo Vojvodine.“ *Slovensko-český klub*. <<http://www.czsk.net/svet/clanky/svet/slovvojvodina.html>> 20.1.2017.
- HAUGEN, Einar. *The Ecology of Language*. California: Stanford University Press, 1972.
- HORNBERGER, Nancy and Martin Pütz (eds.). *Language Loyalty, Language Planning and Language Revitalization. Recent Writings and Reflections from Joshua A. Fishman*. Clevedon: Multilingual Matters, 2006.
- KRISTAL, Devid. *Smrt jezika*. Beograd: Biblioteka XX vek, 2003.
- MISIAK, Małgorzata. *Łemkowie. W kręgu badań nad mniejszościami etnolingwistycznymi w Europie*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2006.
- MRÁZ, Andrej. *Rozhovory o vojvodinských Slovákoch 1*. Báčsky Petrovec: Kultúra, 2004.
- MYJAVCOVÁ, Mári. *State o našej slovenčine*. Báčsky Petrovec: Kultúra, 2006.
- PORĘBSKA, Marlena i Jörn Achterberg. „Badania nad witalnością kaszubszczyzny.” *Język polski*, LXXXIV (2004), стр. 321–330.
- SAMARDŽIĆ, Miroslav. *Položaj manjina u Vojvodini*. Beograd: Centar za antiratnu akciju, 1999.
- SIRÁCKY, Ján. „Slováci vo Vojvodine: niektoré tajomstvá ich dvestopäťdesiatročného trvania.” *250 rokov života Slovákov vo Vojvodine*. Beograd: Zавод за уџбенике и наставна средства – Nový Sad: Spolok vojvodinských slovakistov, 1996: стр. 7–17.
- SKLABINSKÁ, Milina a Katarína Mosnáková. *Slováci v Srbsku z aspektu kultúry*. Nový Sad: Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov, 2012.
- WĄSIK, Zdzisław. *Z zagadnień ekologii języka*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1993.
- WĄSIK, Zdzisław. *Systemowe i ekologiczne właściwości języka w interdyscyplinarnych podejściach badawczych*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1997.

Далибор А. Соколович

ЈЗЫКОВАЈ ЛОЈАЉНОСТЬ И СОЛИДАРННОСТЬ ЧЛЕНОВ ЈЗЫКОВОГО СООБЩЕСТВА СЛОВАКОВ В ВОЕВОДИНЕ

Резюме

В данной статье анализируется влияние языковой лояльности и солидарности на содержание языкового сообщества словаков в Воеводине. Эти факторы представляют собой существенный элемент в модели лингвистического описания языкового сообщества в положении меньшинства. В первой части статьи мы приводим структуру и компоненты этноязыковой солидарности словацкого сообщества в Воеводине, а во второй мы показываем результаты исследования, про-

веденного в 2014 году среди членов сообщества, связанного с уровнем их языковой лояльности. Языковые отношения членов языкового сообщества словаков в Воеводине, представленные в этом анализе принесет нам новое понимание структуры этноязыковой солидарности и выявят причины и мотивацию их языковой лояльности, или ее отсутствия. Словаки в Воеводине считают, что их собственный язык является наиболее важной составляющей частью этнической принадлежности, но тем не менее, исследование определило также характеристики начальной фазы процесса релятивизации языка, как и снижение его роли как культурного маркера сообщества.

Ключевые слова: языковая лояльность и солидарность, языковые отношения, словаки в Воеводине.

Dalibor A. Sokolović

LANGUAGE LOYALTY AND ETHNOLINGUISTIC SOLIDARITY OF MEMBERS OF THE SLOVAK LANGUAGE COMMUNITY IN VOJVODINA

Summary

This paper analyses the impact of linguistic loyalty and solidarity on the preservation of the Slovak language community in Vojvodina. These factors represent an essential element in the model of linguistic description of a language community in a minority position. In the first part of the paper, we present the structure and components of ethnolinguistic solidarity of the Slovak community in Vojvodina, and in the second we show results of the survey conducted in 2014 among members of the community related to the level of their linguistic loyalty. Language attitudes of members of the Slovak language community in Vojvodina presented in this analysis bring us new insight into the structure of ethnolinguistic solidarity and reveal the reasons and motivation of their linguistic loyalty, or the absence of it. Vojvodinian Slovaks consider their own language as the most important constituent of their ethnicity, but the survey nonetheless also identified characteristics of the initial phase of the process of language relativisation, as well as a reduction of its role as the cultural marker of the community.

Keywords: language loyalty and solidarity, language attitudes, Slovaks in Vojvodina.